

SABAHLARI
İLK DOSTUNUZ
OYULMUŞ

DIR

Türkiye İş Bankası

1951

İkramiye Planı

Bahçeli ON ev ile

Dolgun para

İkramiyeleri

Doktor

Halil Okan

Birinci Sınıf Dahiliye Mütchassısı

Perşembe halk günü

İstanbul - Şehzadebaşı Tramvay
durağı No. 85 - Tel. 25888

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK HALK
KÜLTÜRÜ BELGELERİ DERGİSİ

Subat 1951

İÇİNDEKİLER:

Halkbilgisi Derneğinin Dil Kurultayına Verdiği Rapor	İdare Kurulu
Türk Halk Müziğinde Polifoni Var mıdır?	Sadık UZUNOĞLU
Trabzonda Eski İktisadi ve İhtimai Hayat	Nesip YAĞMURDERELİ
Salcı'nın Ölümünün Yıldönümünde Gazimihâl'e Mektup ...	Şerif BAYKURT
-Yusufelili Huzûri- Hakkında	Mehmet Gökalp ALADAĞ
Makedonya Yürüklerinin Menşei -3-	İbrahim GÖKÇEN
Kuloğlunun Yeni Bulunmuş Şiirleri	Cahil ÖZTELLİ
Bekçi Baba Destanı -Bezirgân- -1-	Naci KUM
Ardahandan Derlenen Halk Bilmeceleri	BALCIOĞLU N. Refik
Aynı Folklor Olayları	İhsan HİNÇER
Çumranın Alan Köyünde Harman Dökme	Veli VAROL
Yunus Emre Ağzile (Şiir)	Raci DAMACI
Bamsı Beyrek Geçmişini Anmaktadır (Şiir)	Basri GOCUL

Sayı : 19

Kuruş : 25

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ FİLEN İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER

361

360

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MES'UL MÜDÜRÜ İHSAN HİNÇER

SAYI: 19

ŞUBAT 1951

YIL: 2 - CİLT: 1

TÜRK HALKBİLGİSİ DERNEĞİNİN

Olaganüstü Dil Kurultayı'na

SUNDUĞU RAPOR

Bugüne kadar Dil Dâvasını bir tartışma konusu yapanların çoğu, dili kendilerine derd edinmemiş kimselerdi. Bizim ise, folklor mahsullerinin verdiği bir anlayışla diyeceklerimiz vardır. Şöyle ki:

1 — Dil dâvasını, dilde kendimizi buluş mânasına anlıyoruz. Bunu da, halkın sesine doğru gitmekte; halkın kullandığı tâbirleri kitap diline aktarmakta buluyoruz.

2 — Dil, diri ve canlı bir varlıktır; her kelimenin kendine göre bir uzviyeti, bir tarihi, bir geleneği vardır. Zamanla konuşula konuşula, yazıla yazıla aşınarak, kaynaşarak, şekil ve mâna değişikliğine uğrayarak tabii bir şekilde gelişir..

3 — Dil, yalnız kelimeler yığını değil; bir cümle ve deyiş bütünüdür. İlmî terimler bir yana, dünyanın hiçbir yerinde sanatkar ve düşünürler tarafından yeni bir dil yaratılmamıştır. Ancak, halk ağzında yaşayan canlı söz cevherleriyle ve halkın dil insiyakile yarattığı

yeni kelimelerle, yeni tâbirlerle zenginleşir.

4 — Yeni harflerin kabul edilmesi; Arapça, Farsça derslerinin kaldırılması, halk ağzı ve halk zevkile işlenen mizacına uymıyan eski sözlere Arap-folklor eserlerinin ortaya konulması.. gibi çeşitli sebeplerle Türkçemiz, halk diline doğru yeni bir gelişme yolu tutmuştur.

5 — Türkçemizin tuttuğu bu güzel gelişme karşısında dilimizin bünyesine, mizacına uymıyan eski sözlerle Arapçadan gelme eski istihlaları zevkle kullanamıyoruz. Fakat, halk duygularile beslenerek kendisinden birçok yeni tâbirler ve deyişler yaratılmış olan yabancı kelimeleri yadırgamıyoruz.

6 — Türkçenin fonetiğine aykırı öz Türkçe kelimelerle Türk zevkine ve gramerine uymıyan yeni terimlerin çoğuna da ısınamıyoruz.

7 — Türkçemizin halk diline doğru yönelen gelişmeleri gözönünde tutularak dil araştırma ve çalışmalarında canlı halk dilinin esas tutulmasını istiyoruz.

Türk Halk Müziğinde

Polifoni Var mıdır?

Yazan: Sadık UZUNOĞLU
Yıldızeli Pamukpınar Köy Enstitüsü
Müzik Öğretmeni

«Türk Folklor Araştırmaları» dergisinin 1950 Nisan sayısında. sayın Sadi Yaver Ataman'ın «Folklorcu Vahit L. Sılcı ve gizli tarihat musikileri» makalesini okuyunca, eski bir münakaşayı hatırladım.: Türk halk müziğinde polifoni var mıdır? Aynı zamanda yazarın olumlu tezi ele alarak bazı iddialarda bulunduğunu işittim. Gayemiz yeni bir münakaşa konusu açmak değildir. Ancak, birkaç düşüncemi arzedeceğim ve umarız ki yersiz bir konu olmayacaktır.

Anadolu halk türkülerini ve onları çalan sazları dinlediğimizde, Türk halk müziğinde polifoninin mevcudiyeti veya yokluğu hakkında kanaata varmak mümkündür sanıyorum. Bunun için önce sazların çalınmasıyla meydana

8 — Yeni terimler, halk dilinden ve halk eserlerinden alınma sözlerle, belli prensiplere bağlı, dilin gramer ve sentaksına uygun olarak kendi mensuplarının da iştirâkile yapılmalıdır.

9 — Türkçenin grameri, yabancı kuralların tesirinden kurtarılarak konuşma dilindeki ve folklor eserlerindeki terkip ve cümlelerin tabii yapısına göre yeni baştan ve ilmî bir şekilde tedvin edilmelidir.

10 — KURUM'un neşrettiği «Türkçe Sözlük», yukarıki görüşlerle ayıklanmalı, halk sözlerinin, bilhassa çok noksan ve mânaları da pek yanlış olan halk tâbirlerinin eksikleri tamamlanıp, mânaları düzeltilmeli; bunlara aid misâl ve örnekler de halk ağzı ve halk zevkine hazırlanmalı veya bu şekilde yazılmış eserlerden alınmalı, böylece yabancı dilin hazinesi haline getirilmelidir.

çıkan iki sesliliğe bakalım:

a) Taksim veya uzun hava gibi müzik şekillerinde bir saz melodiyi çalarken, ikinci saz birkaç sesin düzenli tekrarları ile melodiye eşlik eder, ritmini belli eder, ve böylece muayyen sesler çıkarır;

b) Bazan bir aranağmenin veya güftenin son sesi uzatılırken, öbür saz ince oktavdan inici arpaj veya gama benzer sesler çıkarması ile iki seslilik bulunduğu veya değişik seslerle eşlik edildiğine ima ettirir;

c) Saz eserlerinin icrasında, birçok icracıların, bir periyot veya kısa müzik cümlesi içinde iki sesliliği meydana getirdikleri vâkidir. Hatta yakın zamanlarda saz eserlerini solo olarak çalanlar, akor veya irticalî kısa iki sesli-

11 — İmlâmızı, sağlam ve esash bir surette kaideleştirmeli; yazılarımızı a-narşiden kurtaracak bir imlâ birliği yaratılmalıdır.

12 — Türk Dil Kurumu, her türlü nüfuz ve tesirden uzak, ilmî bir teşekkül halini almalı; ancak, Türkçe, edebiyat öğretmenleri, halk dili ve edebiyat ile uğraşan folklorcular, Dil Dâvasını benimsiyen muharrir ve sanatkarlar bu teşekküle girebilmelidir.

Bunlar yapıldığı zaman Türkçemillî bir dile ve bu dilin mimarisi sağtındayız.

Derin saygılarımızla. 25/1/1951

«Türk Halkbilgisi Derneği» İ. K. Bşk: Eflâtu Cem GÜNEY, Umumi Kâtip: Behçet K. ÇAĞLAR, Muhasip: Ö. Raci DAMACI, Üyeler: Mahmud K. YANBEY, Dr. Cahit TANYOL, Ali Rıza YALGIN, Sadi Yaver ATAMAN, Mehmet BİLGE, İhsan HINÇER.

liklerle, aynı sonuca varma yolunda bilmeden örnek göstermiş olabilirler;

d) Vahit L. Sılcı ve Muzaffer Sarısözenin saz için verdiği örneklerin, iki sesliliğin gelişmiş bir durumu olduğu söylenebilir.

Türkülerin söylenişinde çok sesliliğin olup olmadığına gelince, düşüncelerimizi gene şu şekilde sıralıyabiliriz:

a) Vahit L. Sılcı(1), Sadi Yaver Ataman ve Muzaffer Sarısözenin verdiği örnek — tek bir vak'a olduğundan — üzerinde konuşmak doğru değildir;

b) Sadi Yaver Atamanın, halk türkülerinde kanon yaptırarak veya bir ses uzatılırken ikincisinin muayyen müzik cümlelerini tekrarlaması iki seslilik sayılabilirse de halktan doğan bir öge olduğundan, delil olamaz.

c) Şimdiye kadar Türkiyede müzikoloji alanında çalışanlarca bilinmeyen bir örneği de ben veriyorum: Balıkesir Necatibey Öğretmen okulunda okurken, sonbahardaki bir av dönüşünde Balıkesirde işkembecilik yapan Osman Çavuşa rastladık (2). Kompartımda konuşurken, Osman Çavuş bize bir türkü öğrettim, diyerek «Horoz» (3) türküsünü bir kaç defa söyledi (4). Biz de öğrenerek ona iştirak ettik. Sonra «İsterseniz bunu tuhaf bir şekilde söyleyelim» dedi. İki bölüm ayrıldık. Birinci bölüm melodiyi söylerken, biz muayyen yerlerde muayyen sesler (hattâ tamamen melodiyi takip eden değişik sesler) çıkartıyorduk. Bu iki seslilik çok hoşumuza gitmekle beraber, o zaman müzik folkloru ile henüz uğraşmağa başlamış olmamızdan dikkatimi fazla çekmedi (ancak Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik bölümünde iken sayın hocam Halil Bedi Yönetken son sınıfa öğrettiği zaman yeniden ilgilendim) ve bu yüzden ikinci sesi notaya alamadık. Fakat hafızama güvenerek söyleyebilirim ki, ikinci ses, dörtlü beşli sıra yürüyüşleri ile ilgiliydi. Osman Çavuşun ümmî bir insan olduğu bize bilindiğine göre yapmacık iki seslilik olamazdı. Zaten «biz aramızda daima böyle söyledik» demişti.

Yukarıda anlatılan ve Türkiyede şimdilik bu kadarı bilinen örneklerle, halk türkülerinde basit iki sesliliğin dahi var olduğu söylenemez. Çünkü örnekler çok az ve polifoninin var olduğunu söylemek ise imkânsızdır. Bunlar belki başkalarının ilkel çokseslilik konusuna gire-

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Dergisinin 1 ilâ 12 ve 13 ilâ 24 sayılıklar senelik aboneli üç, 1 ilâ 24 nüshalıklı cilt aboneli ise beş liradır.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI'na abone olun ve onu dostlarınıza tavsiye edin.

Bugüne kadar 19 sayısı çıkmıştır.

bilirse de, eterefoni (5) olduğu meydandadır. Polifoni bir sanattır ve ancak sanat müziğinde bulunur. Halbuki halk müziği sanat müziği değildir, ondan ayrıdır. Sadık UZUNOĞLU

(1) Merhum Vahit Lütfi Beyin verdiği örnek, sıra yürüyüşlerin cinsini - Bektaşî tekkelelerinde - bilmemekle beraber karşımıza çıkıyor. Şarkışla kazasının Alevî köylerindeki bazı yaşlı meslekdaşlar ve aşıklar, tekkelerinde hem saz, hem de sözde iki sesliliğin bulunduğunu söylemişlerdi. Bu da Vahit L. Sılcının iddiasını belki kuvvetlendirir.

(2) Hocam Mesut Cemil Tel'in arzusu üzerine Osman Çavuşla tekrar konuşmak için Balıkesire gittiğimde, büyük Balıkesir yangını (1950 Ağustos) dükkânımı ortadan kaldırdığından kendisini bütün aramalarımıza rağmen bulamadık ve bu yüzden konuşmak kabil olmadı.

(3) Bu türkünün sözleri şöyledir:

HOROZ

Bu sabah kalktım mahalleye baktım.
Aradım taradım bulamadım.
Geh bili bili çil horozum,
Mahallede bir horozum kayboldu.
Ah kınalı da horozum,
Yallah tepeli de horozum.

(4) Aynı türkü. Ankara Radyosunda çocuk kulübünde çok tekrarlanmıştır.

(5) Bunun için bakınız: A. Schaeffner, Origines des instruments de musique, Paris, 1936. Schaeffner, ilkel polifonide Vahit Lütfi Sılcı'nın örneğini ele alarak bizim kanaatımızı söyler.

Araştırmalar:

Trabzonda İctimai ve İktisadi Hayat

Yazan: Nesip YAĞMURDERELİ

«Trabzon Kız Orta Okulu Müdürü.»

Meşrutiyetten evvel Trabzonda eğlence hayatı, bayram günlerinde, düğünlere ve gece toplantılarına inhisar ederdi. Bayram günlerinde şehrin her tarafında, mahalli kıyafetlerle milli oyunlar (horonlar) oynanırdı. Bu oyunlar bilhassa Vali Kadri Bey zamanında büyük rağbet bulmuştu.

Kadri bey bayramlarda köy delikanlılarını toplar, onlara muhtelif horonlar, bıçak oyunları oynatır ve herbirini ayrı ayrı taltif ederdi. Oyuncuların alınlarına altın yapıştırdığı ve kendilerine mintan, zıpka hediye ettiği çok olmuştur. Bayramlarda yapılan bu eğlencelere şehirde mevcut ecnebi konsoloslar da davet edilirdi. Kadri bey, oğlu Hüseyin Kâzım'a (Şeyh Muhsin Fani) kırk gün süren bir düğün yapmış, şehir bir masal hayatı yaşamıştı.

Şehrin yüksek tabakasının gecelerini geçirdikleri yerler selâmlıklardı. Selâmlıklar kendilerine göre usul ve an'aneleri olan bir teşkilâtı. Şehirde zengin ailelerin birer selâmlıkları vardı. Boztepede Nemlizade selâmlığı, Pazarkapıda Kundupoğlu, Nimbıyıköğlü selâmlıkları, Çarşı mahallesinde Eyüpoğlu Ali Efendi ve Hacı Kadioğlu selâmlıkları bunların en belli başlılarındandı.

Bunlardan başka küçük büyük bir çok selâmlıklar daha vardı. Selâmlıklarda semtin ileri gelenleri, sözü sohbeti dinlenen zarif adamlar toplanırlar, şehrin muhtelif ihtiyaçları üzerinde konuşurlar, aileler arasında husule gelen gerginlikleri mahkemelere düşmeden hallederlerdi.

Selâmlıkların belli başlı eğlencelerinden birisi de helva sohbetleri idi. Helva sohbetleri daha ziyade orta seviyenin toplandığı selâmlıklarda tertip edilirdi. Bugün dahi yaşamakta olan bu eğlencenin cazip tarafları çoktur. Denebilir ki o devrin uzun kış gecelerini yalnız başına dolduran bu helva sohbetleri idi. Selâmlıkların geniş odaları yumuşak erkân minderleriyle döşenirdi. Günlük hayatın, yüzlerinde en küçük bir ızdırıp kırışığı bırakmadığı mesut insanlar bu rahat minderlere gömülürlerdi. Bir taraftan kahveler, tütünlere içilirken fik-

ralar anlatılır, kıssalar nakledilir, nükteler yapılırdı. Nihayet ortaya pırıl pırıl kâri kadim bir mangal konulur, üzerine bir divan sinisi yerleştirilirdi. Ve helva başlardı. Helvanın kendine göre mânileri vardır. Bu maniler hem hareketlidir, hem nüktelerle doludur.

Sohbetin sonunda, ertesi gece toplanılacak selâmlık sahibine bir tabak helva gönderilir, bu suretle bir hazırlanma haberi verilmiş olurdu. Yazları şehrin muhtelif mesirelerinde kuzu âlemleri yapılırdı. Boztepede Ahievrendede dergâhı, Ayasofya camiinin avlusu, Kavak meydanında Mevlâna denilen yer bu âlemlerin en çok yapıldığı semtlerdi.

Trabzon istibdat devrinde dahi hareketli bir kültür merkezi idi. Şehirde gerek ekalliyetlerin mektepleri, gerekse medreseler ve iptidai mektepleri bir hayli yekûn tutardı. Şimdiki lisenin yerinde Vali Sırrı Paşa tarafından yaptırılmış bir idadi mektebi vardı. Binanın bir kısmı askeri rüştiyeye tahsis edilmişti. Bugünkü Cumhuriyet okulunun yerinde Rüştiye mektebi, Jandarma dairesinin bulunduğu binada Tevfik Bey mektebi, Zeytinlik mektebi, Hatuniye mektebi gibi iptidai mektepleri vardı. Bunlardan başka şehirde medreselerin yekûnu kabarıktı. Ve bu medreselerdeki müderrisler hakikaten devrin ulemaşındandı. Şimdiki İmaret camii etrafında yirmi beş odalı Hatuniye medresesi, Ortahisarda Saraçzade medresesi. Meydan camii civarında İskenderpaşa medresesi bunların en mühimlerinden idi.

Kemer kayadaki öğretmen okulu Rumların İdadi mektebi, Ticaret Lisesi de Fırerler mektebi idi. Rumlar bu mektebe devam ederek Fransızca'yı öğrenirlerdi. O devirlerde heyecanlı ve münevver gençler çoktu. Bunlar Abdülhamit'in istibdadını yıkmak için el altından çalışırlardı. Hoca Mehmet efendi, eski Meclisi Meb'usan Reisi Ali Rıza Beyin Pariste çıkardığı Meşveret gazetesiyle, Abdülhamit'e yazdığı mektupların birer suretini getirir, elatından şehrin gençlerine dağıtırdı.

Meşveret gazetesi yabancı topraklarda istibdadın aleyhinde çalışan heyecanlı bir gazete

Salcı'nın 1. ölüm Yıldönümünde:

Mahmut R. Gazimihâl'e Mektup

(M. E. BORREL'İN İSTEDİĞİ BİLGİYE YARDIMCI OLUR ÜMİDİLE)

Yazan: Şerif BAYKURT

«Kırklareli Orta Okulu Resim Öğ.»

Pek sayın hocam;

V. Lütfi Salcı hakkında Damla dergisinin 25 Haziran 1950 tarih ve 6 - 68 sayılı nüshasında yazdığınız değerli ve kadirbilirlikle dolu yazınızı derginin şimdi elime varması hasebiyle ancak bugün okuyabildim.

Filhakika müzik görüşleri dergisinden aldığınız 16000 şiir ve nefes haberindeki 16000 rakamı doğrudur.

«Dede» nin — Biz V. L. Salcıya böyle dedik. Zaten Trakyada Vahit Lütfü Salcıyı, Vahit Dede diye tanırırlar — çok yakın bir dostu olarak mevzu bahis folklor malzemesini, ölümünün hemen akabinde ve herkesten evvel oğlunun ve muhterem eşi Ayşe hanımın müsaadesiyle kendi huzurlarında ben gördüm.

Ancak gerek «Dede» nin ölümünden evvel bu malzeme üzerindeki ikazları; ve gerek kendi takdirleriyle bu notlara bağladıkları büyük ümidi maddi sıkıntı içinde kalmış bu ailenin gözlerinden sezince bu evrakı uzun uzun incelemeye gönlüm razı olmadı.

O zamanki Halkevi idare kuruluna bazı arkadaşlarla bir teklif yaparak hey'et halinde gidilmesi ricasında bulunduk. Teklif Halkevi idare kurulunca kabul edilerek hey'et teşkil edildi(*). Salcı, muntazam, fakat kendine has bir şekilde dosyaları ve işlerinde bilgiyi gösterir bir ana fihrist tertiplemişti.

Bu ana fihristin büyük fakat bakkal defteri gibi kiloluk eski bir kütük defteri üzerine işlendiğini de işaret edeyim.

İşte müzik görüşlerindeki 16000 rakamı bu idi. Genç Osmanlılar tarafından çıkarılıyordu. Namık Kemal'in eserleri gibi, bu gazetenin de o zamanlar Türkiyenin her tarafında olduğu gibi Trabzonda da pek çok gizli okuyucuları vardı. Sadi Rıza, Hamamizade İhsan, Hartamas oğlu Baki, tüccardan Emir Ali zade Hami bunların en belli başlılarındandı. O zamanlar Trabzonda (İsmail Hakkı Matbaası) adlı bir Türk matbaasıyla, ekalliyetlere mahsus (Serasi) adlı diğer bir matbaa vardı. Rumlar (Farusi) adlı bir gazete çıkarılırdı. Vilâyetin haftalık (Trabzon) gazetesi vardı.

Salcı'ya geçen yıl şubat ayında gönderdiğimiz dergimiz, postacının yukarıdaki hazin meşruhatile geri çevrilmişti.

ana fihristten alınan rakamdır. Neşredilmiş ve edilememiş şiir ve nefesler bu rakamın içindedir. Hey'etle tetkikten sonraki neticeye nazaran da bu 16000 rakamının dosya ve zarflarındaki bir kısım muhtevası boştur.

Bununla beraber bir fert enerjisini; hem maîşet dardını düşünen bir fert enerjisini defalarca aşan bir çalışma mahsulü folklor hazinesine esas olacak malzeme mevcuttur:

Bu malzemenin bir heyetle tesbiti hususuna şu düşünce ile girişmiştik.

Bu notların istismar edilmemesi ve hiç olmazsa hakiki değerine yakın bir karşılık bularak müşkül bir durumda olan ailesinin sıkıntından kurtarılması lâzımdır. Ve kendisine şimdilik herhalde mütevazı de olsa bir mezar yaptırılmalıdır.

Bunun için Milli Eğitim Bakanlığına, Halk Bilgisi Derneğine, İstanbul İktisat Fakültesi Folklor Arşivine müracaatta bulunacaktık. Bu sıralarda muhtelif hâdiseler, ayrıca politika meseleleri de araya karıştı. Bu iş de böylece kaldı. Şimdi mevzu bahis bu malzeme; Vizede mahkeme kâtibi bulunan V. L. Salcı'nın oğlu Lütfi Salcı'dır.

Bütün bu hususları size de bildirmeyi çok faydalı buldum. Bu vesile ile bir defa daha saygılarımı sunarım hocam.

(*): Heyet şu zevatın teşekkül etmişti: İhsan Kalabay, A. R. Dursunkaya, Kâzım Konuralp, A. C. Yanardağoğlu, Şerif Baykurt.

“Yusufelili Huzûri,”

— I —

Yazan: M. Gökalp ALADAĞ

Halk kitlesinin içinden yetişen, halka hitap eden, onun ruhunu okşayan, vatani bucağın dolaşan halk şairlerimizi tetkik etmek onların «Psico - analyse» ini yapmak kaç kişiye nasip olmuştur? Tarih boyunca, klâsik şiirin münevver sınıf şairlerinin kalem mahsulü olarak kaldığını, nice zamanlar sesini kaybettiğini görüyoruz: Tanzimatçılar Avrupa, dolayısıyla Fransız şiirine yüz çevirdiler, Fecri Âti topluluğundakiler bu şiiri taklide yanaştılar. Halbuki Cumhuriyet devrinde yetişenler millî bir anlayışla, halk zevkiyle halk kaynağına eğildiler.

Demek istiyoruz ki bizim millî şiirimizin özü halk şiiridir. Yunus'dan beri nice halk şairleri yetişti. İşte son asrın güzide halk şairlerinden biri de Huzuri'dir. O'na yaşayan halk şairlerimizden en ustası ve en büyüğü demek yerindedir. Bu, şimdilik tamâmen anlaşılabilir, sa, ilerde bütün eserleri ortaya çıkınca mutlaka anlaşılacaktır.

Değerli münekkitt ve muharrir Hikmet Dizdaroğlu'nun «Yusufelili Huzuri» (1) adlı folklorik eseri bu fikri teyit edecek eserlerin ilki olsa gerektir. Hâlen 64 yaşında bulunan ve 46 yıldanberi şiir söylemekten ve yazmaktan yorulmayan Huzuri'yi — doğrusunu söylemek lâzımgelirse — şiir dünyamız tam mânâsıyla tanıyamamış, yahut onun için yazılar pek tersiz ve kifayetsiz bir mahiyet arz etmiştir. Bir teşbihle, Huzuri'yi bir nehir farzederseniz, onu ele alan muharrir veya müşahit bu nehrin ancak bir deresini veya bir (çay) ını tanıyabilmiştir.

Dizdaroğlu'nun Huzuri hakkındaki bu değerli etüdüne dair, önce Kars Halkevinin 1949 da yeniden çıkarmağa başladığı (Doğuş) dergisinin 62-63 üncü sayılarında uzun bir tanıtma yazısı ile sonra Türk Folklor Araştırmaları dergisinin (3.) sayısında İbrahim Z. Burdurlu'nun bir yazısı çıkmıştır. Fakat bunlar pek sathidir, burada birkaç çizgi ile bu eseri etüd etmek istiyoruz.

I. Huzuri hakkındaki bibliyografya eksiktir:

1) Öğretmen Âdil Özder'in 1940 yılında Kars il basımında neşretmiş olduğu (Yusufeli'li Muhibbi) adlı eserin son kısmında Huzuri'den bahsedilmiş ve bir gazelinden beyitler alınmıştır. Müellif Huzuri'nin hayatını anlatırken (s: 12-13) Âdil Özder'in bu eserinden bahsediyor; fakat bibliyografya bölümünde Huzuri'nin zikretmiş olduğumuz eserdeki malûmat ve şiire dair bir kayıt koymuyor.

2) Behçet Kemal Çağlar'ın (Yücel) de Huzuri'ye dair makaleleri zikredilmiş, Ülkü dergisindeki malûmat ve şiirler zikredilmemiştir. Biz haber verelim: Ülkü dergisi, yeni seri sayı: 24, 16 Eylül 1942 tarihli nüshasında, muharririn (Halk Denen Hazineye Doğru) adlı seri makalelerinden birinde Huzuri'ye dair izahat ve şiirlerinden parçalar vardır. Ayrıca Artvin halkevinde Huzuri - Efkarî arasında geçen manzum karşılaşmadan dörtlükler alınmıştır.

3) Kars Lisesinden yetişenler cemiyeti'nin 1946 da neşretmiş olduğu (Kars Yaylası) adlı eserde Huzuri'nin (Kars gazeli) de yer almıştır. Gazelin altında (15.IX.1939, Kilimli) kaydı olup, ilk (matlâ') beyti şöyledir: **Cenab-ı Hayy ü Kadir eyleye mahfuz havadisten Cihan durdukça dursun, Türklere şerh-i metanettir.**

4) Değerli folklor üstadımız Sadi Yaver Ataman, 1944 de Ankara - Recep Ulusoğlu Basımında çıkarmağa başladığı (Karabük) mecmuasının (1 Ağustos 1944) tarih ve 2 numaralı nüshasının 11. sayfasında (Âşık Edebiyatından örnekler) başlığı altında (Alpalı nahiyesi başöğretmeni Şeref Alpago'nun) Huzuri'den derlediği bir destandan 7 dörtlük alınmıştır. Aynı mecmuanın 1 Aralık ve Ocak 1944 - 1945 tarih ve 6-7. nüshasının 20. sayfasında (Âşık Huzuri) adlı makalede Sadi Yaver Ataman, Huzuri hakkında geniş malûmatla hâl tercümesini vermiş, (Tezat) destanını sunmuştur. Şair, Sadi Yaver Ataman'a yazdığı mektupta: «Arız ve

hece ile 500 parça mahsulü tabım mevcuttur.» demektedir.

Âşık Huzuri'nin gençlik zamanındaki bir resmi. İşte yukarıda adı geçen mecmua ve kitaplarda Huzuri'ye dair malûmat ve şiir olduğu halde, müellif eserinde bunlardan bahsetmemektedir.

II. Gene (Huzuri Hakkında Bibliyografya) bölümünde (s. 11) M. Halit Bayrı'nın (Ülkü mecm. III. seri, 7 Temmuz 1947) tarihli nüshasında (iki Âşık arasında) adlı makalesinde, adı geçen Âşık Remzi'nin M. Fahrettin Kırzıoğlu'nun malûmatıyla bizzat muharrir yani M. H. Bayrı olduğu kaydedilmiş; sonra tezkir e-der mahiyette «Bu duruma göre M. H. Bayrı ile Âşık Remzi'nin aynı şahıs olması imkânsız gibi görünmektedir.» deniliyor. Burada, müellifin şüphe etmekte hakkı var. (Türk Folklor Araştırmaları) sahibi sayın İhsan Hınçer'in bana, Âşık Remzi'nin M. H. Bayrı olmadığını söylemesi üzerine mezkûr muharririn malûmatını aldım. M. H. Bayrı'nın söylediğine gö-

re Âşık Remzi, soyadı Akbaş olan İstanbulda Şehremini taraflarında Hekimoğlu Ali Paşa mahallesinde oturan 57 yaşında, babası Diyarbakırlı olan bir zattır. «Kendisi Arnavut Paşa rüştiyesinde okumuş, babası ölünce tahsilini bırakmış, Langa bostanlarında çalışmağa başlamıştır. Bu arada saz çalmakta ve şiir inşa etmekte, fakat kalabalıktan çekinmektedir.»

Kırzıoğlu'yu da yanıtlan nokta şu ki: M. H. Bayrı, Huzuriye, defterinden Âşık Remzi'nin bir koşmasını - isim zikretmeden okumuş - «Buna ne dersin?» demiş. O da koşmayı tanzir etmiş. Alınan nazire Âşık Remziye okunmuş, o da buna nazire yazmış, derken maruf mektup serisi meydana gelmiştir. Huzuri de bu şiirin sakıbinin kim olduğunu sormuş. M. H. Bayrı'nın olduğunu zannetmiştir. Bu noktayı, bu suretle şüphe eden beri kaldığımız kanaatındayız. Dizdaroğlu'nun «M. Halit Bayrı'nın böyle hayali bir «yıkıştırma» yapması ihtimali de düşünülebilir.» fikri de buradan sakıt olmuştur. Âşık Remzi Akbaş'ın mevcudiyeti bunu gösteriyor.

III. Ali Huzuri Coşkun'un hayatı anlatılırken ailevi durumuna tam mânâsıyla temas edilmiş; Yusufeli'nin Zor köyünde Cami mahallesinde 1887 de doğmuş, Kavasogulları ailesinden şair Mustafa Keşfi Efendinin oğludur. Keşfi, hem şair hem de âşıktır. Müellif Keşfi için (s. 14) de «Her iki ölçüde de başarı gösteren şairin bir «Mürettep Divançesi» bir «Mevlid-i Nebevî» si vardır.» diyor. (Daha sonra (S. 18) de ise Huzuri'nin eserlerini zikrederken: (2 - Mevlid-i Nebevî: Büyük Harpten önce yazıp bitirdiği ve mesnevî biçiminde olan bu addakî eserinin biricik nüshası da bugün şairin dostlarından Bayburt Müftüsü Fahrettin Efendide bulunmaktadır.» demektedir. Bu iki ifade yan yana gelince şu çıkmaza düşüyoruz: Bu eser, hem Mustafa Keşfi'nin, hem de Huzuri'nin müşterek eserleri midir? Aynı hâta M. Fahret-

tin Kırzioğlu'nun (Tarihten Sesler, sayı 1, 15 Ekim 1943, Yaşayan Aşıklarımızın En Ustası, Yusufeli Huzûri) adlı makalesinde de merbuttur. Mahallinde yaptığımız tetkiklere ve şairin meslekdaşlarından Bardızlı Mustafa Nihanî'den aldığımız malûmata göre, Mevlid-i Nevbevî, Keşfi Efendinin olup, Süleyman Çelebi'nin meşhur (Mevlid) ine naziredir. Muharrir burada hataya düşmüş olsa gerektir, aynı eserin hem baba hem oğlu tarafından yazılmış olması muhtemel değildir.

IV. Şairin doğduğu, büyüdüğü ve yaşadığı olduğu Yusufeli'nin Zor köyü hakkında verilen coğrafi malûmat pek mahdut ve kifayetsizdir. Huzûri gibi orijinal şiir iklimlerinde yetişmiş bir şairin muhiti nasıldır? Çevresinin durumuna, kısaca tarihine temas edilmeliydi. Bütün sanatlar ve şahsiyetler bir tarih içinde yaşarlar, bunu incelemek lüzumludur. Binaenaleyh Huzûri'nin muhiti, coğrafya ve tarih bakımından karanlık bırakılmıştır.

V. 1) Eserin (15. sahifasında) «... kitabımızın 11. numaralı «Şatı Destanı» bu çağlara aiddir; 10 yaşında iken yazmıştır.» deniliyor.

— YUNUS EMRE AĞZIYLA —

Aşk dolusun testi testi,

İçtim içtim oldum mesti..

Meyhaneye serdim postu,

«Gel gör beni aşk neyledi.»

Ne gamım var, ne de tasam,

Aşkın buyruğudur yasam,

Bir hırcam var bir de âsam,

«Gel gör beni aşk neyledi.»

Ne ahım kaldı, ne zârım,

Ne gülüm var, ne güzârım..

Dost illeri rehğuzarım,

«Gel gör beni aşk neyledi.»

Köyüme yakındır Tuzu,

Kaynağından çok içtim su..

Severim candan Yunusu,

«Gel gör beni aşk neyledi.»

Aşık Raci lâf eylemez,

Aslı efsane söylemez..

Nefsine bûhtan eylemez,

«Gel gör beni aşk neyledi.»

Raci DAMACI

Bu destan tam otuz üç kit'adır, içinde (demi İsa, menkuş, seb-al mesânî, münkir, mucizat, sadhezar, matlûbat, müflis, priyol saat, Nebi-Zişan...) gibi yabancı kelimeler ve (Hind-ü Yemen, Üsküdar, Rumeli, Fransa, Nemse, Tiflis, Petrobol, Çin...) gibi şehir ve memleket isimleri geçmektedir. Bir kere, bunu mantıklı ölçülere vurursak, on yaşındaki bir çocuğun - ne kadar harika olursa olsun - bu kadar yabancı kelime ve şehir - memleketi bilmesine kanı olunamaz. Müellifin, Kırzioğlu Fahrettin Beyin yukarıda adı geçen makalesinden iktibas ettiği bu iddia yersiz ve (illogique) dir. On yaşındaki Ali, bu mükemmel destanı nasıl yazabilir? Bu destanı şair daha sonra yazmış olsa gerektir.

2) Yaş üzerinde vazedilen ikinci hata da şairin ne zaman saz çalmağa başladığı üzerindeki noktai nazardır. Muharrir şairin 15 yaşında saz çalmağa başladığını söylüyor. M. Halit Bayrı (Ülkü, sayı 7. 1947), «İki Aşık Arasında», adlı makalesinde, Huzûri'nin hal tercümesini yazarken: «Aşık Huzûri on sekiz yaşında iken köyünde Abdülâziz adında birinden saz çalmağı öğrenmiş...» demektedir. Huzûri'nin 1949 yılında Erzurum Halkevinde bana vermiş olduğu malûmat da aynı fikri teyit etmektedir. Binaenaleyh bu noktadaki mütalâamızı bu şekilde izhar ediyoruz.

VI. Şair Huzûri, 1928 yılında Yusufeli'nin tapu ve sicil memurluğuna gönderiliyor. «... İkinci ve son olarak istifasını verdi ve tapu memurluğundan uzaklaştı. Huzûri, o tarihten beri serbest olarak gezip dolaşmakta kışın ve ramazanlarda köylerde imamlık yapıp yazları ise sazı ile yurdun muhtelif yerlerinde seyahat etmektedir.» (S. 16-17) denmekte, çıkılan hâşiyede 1935 den sonra: (1938-1939 ramazanlarında Oltunun Örtülü köyünde imamlık yaptığı...) kaydedilmektedir. Halbuki kendi ifadesine göre, Huzûri, Erzurumda da imamlık yapmıştır.

M. Gökalp ALADAĞ

(1) Yusufeli'li Huzûri, Hayatı, Şahsiyeti, Şiirleri, Ankara 1949, Ulus Basımevi sayfa: 1-210, 250 kuruş.

XIX. Asırda:

Makedonya Yürük Folkloru

MAYADAĞ, KARASINAN VE ALÇAK YÜRÜKLERİNİN MENŞEİ

III

Yazan: İbrahim GÖKÇEN
Manisa Lisesi Tarih Öğretmeni

Şimdiye kadar yaptığım araştırmalar ve elde ettiğim malûmata ve karinelere göre Mayadağ, Karasinan, Alçak köylerinin yürükleri, menşe itibarıyla Konyanın güneyindeki Toros bölgesindedir. Bunu tesbit eden kat'i bir vesikaya malik olmamakla beraber şu malûmat ve rivayetler, umumi hatları itibarile mes'eleyi biraz aydınlatmaktadır:

a) Osmanlı Türkleri Makedonya'yı 14. asırda istilâ ettiler. Buraları, diğer yerler gibi yalnız askeri bir isbîlaya uğramıyordu. Anadolu'dan Türk kitleleri getirilerek iskân edilmekteydi. Bu göçlerin çoğu için yeni köyler tesis edilmek zaruri idi. Köy kurulacak yer tesbit edildikten sonra, orada oturacak olanlara, iş-

lemek üzere arazi de verilirdi. Bu arazi, müşterek tasarruf edilecek topraklardı. Devlet otoriteleri tarafından verilen bir hüccet veya fermanla, bu müşterek arazi, iskânedilen köylünün malı olurdu. İşte, Mayadağ, Karasinan yürüklerinin son zamanlara kadar ellerinde böyle müşterek bir arazi kalmıştı, ki o da, «Yürüçka Yaylası» denilen dağlık ve ormanlık yerdidi. Buranın müşterek hisseli tapusu vardı. Yürüçka kelimesi, İslâv tesiriyle bozulmuş «Yürük» kelimesinden başka birşey değildir. Müşterek araziden ikinci bir yer daha vardı ki, onun ancak son zamanlara kadar, adı kalmıştı. Bu yer, Karasinan köyüne aitti ve «Hisseler» denilmekteydi.

b) Toroslar'da ve Batı Anadolu'nun bazı yerlerinde, Sarıkeçili aşiretlerine raslanır. Mayadağ, Karasinan, Alçak yürüklerinin kadınları, bürümek için dokudukları yün örtüyü, mutlaka, sarı renge boyarlardı. Bu renk, kızılçuk çiçeği ile portakal sarısı arasında değişirdi. Bu örtünün adına «Bürgü» denirdi. Henüz erkekten kaçmayan küçük kızların örtündükleri ise, daha küçük ebadda ve kırmızı olurdu. Kadınların bu sarı renkteki bürgüsü, bize bu Yürüklerin menşeleleri hakkında bir fikir verebilir.

Yazıda bahsedilen Hicri 1252 tarihli Hüccet

Her sene kara keçili aşireti, Sarıkeçili aşireti ile birlikte ilkbaharda Alâiyede kendi adlarını taşıyan köylerden geçerek Küpe dağında eğlenirler. Bu aşiretler Kayılar boyuna mensupturlar (1).

c) 16. asırda, Makedonya'da Yürüklere, keşif bir halde rastlamaktayız. Fakat bu Yürüklerin 15. asırda durumlarını tesbit edecek hiçbir vesikaya malik değiliz. Doğu ve Batı Trakya'da 15. asırda, Yürüklerin mevcudiyeti, teferuatı ile, tesbit edilmiştir. Fakat, Makedonya'daki Yürükler hakkında, ancak, bizim kroniklerden malûmat alabiliyoruz (2). O zaman-ki Osmanlı iskân siyaseti ve bu malûmat birleştirilince, şu neticeye varılmaktadır:

14. asrın sonlarına doğru, Anadolu'da isyankâr bir tavır takınan Nomat kabilelerinin (Bilhassa Yürüklerin) devlet tarafından Siroz İhavalisine tehcir ve iskânları ile başlayan kolonizasyon hareketi, 15. asrın ikinci yarısında, daha seri bir tempoda cereyan etmiş; fakat, Anadolu'dan Yürüklerin umumiyetle Rumeli'ye göçmesi, müteakip asırlarda da devam etmiştir.

Hattâ, 18. asırda, Evlâdî-Fatihân adını alan bu etnik Türk unsuru içinde, kendilerini Rumeli'ye ilk ayak basan fatih Türk'lerinin ahfadından olduğunu, ilânetmelerine rağmen, daha yakın zamanlarda göçmüş kimselere veya zümrelere tesadüf olunmaktadır (3).

(Devam edecek)

İbrahim GÖKÇEN

(1) Konya ili köy ve yer isimlerinin üzerinde bir deneme S. 20

(2) Aşık Paşa Zade ve Oruç Bey tarihleri gibi.

Mustafa Paşanın eseri olan Netayicülvukuat ta Anadolu'dan Rumeli'ye geçirilen Yürükler hakkında şöyle umumî bir kayıt mevcuttur:

(Anadolunun mevaki-i muhtelifesinden haylice aşair ve kabail Rumeliye geçirilip Balkanlarda ve Dobruca ve Hersek ve Selânik tarafında iskân kılınmıştır ki, Fatihân nâmîle el-ânan Selânik dağlarında mukim olan Yürükler dahi bunlardandır.) 2. nei Murat devri S. 74.

(3) Bu kısımdaki kıymetli malûmatı, bana vermek lütfunda bulunan İstanbul Üniversitesi Tarih Doçenti Saym B. Tayyip Gökbilgin'e,

MİLLÎ TÜRK DESTANI OĞUZLAMA'DAN

Bamsı Beyrek «Parasar Kalesi» Zindanında Geçmişini Anmaktadır.

Zamanımı geçirmediğim
Kara bahtı yermek ile.

Yedi ülke dolaşırdım
Atımı az yormak ile.

Cenk ederken korunmazdım
Döşe kalkan germek ile.

Kalelerin kapısını
Ünlenmiştim kırmak ile.

Yapacağım gene odur
Çilem sona ermek ile.

Kazan Bey'im gamlanmaz mı (*)
Bu günümü görmek ile!?

Seçilmiştim her döğüşte
Yardıma varmak ile.

Hele hele son döğüşte
Gösterdiler parmak ile.

İki gövde ayırmıştım
Kılıcı bir vurmak ile...

Basri GOCUL

(*) Alplarbaşı Salur Kazan Bey'dir.
Not: İlk «Türk Folklor Araştırmaları» Dergisinde yayınlanmak üzere seçilmiştir.
Her türlü iktibas hakkı mahfuzdur.

burada teşekkür etmeyi, bir vazife bilirim. Bununla beraber ele geçirdiğim eski bir hüccet, Mayadağ ve Karasınan, Alçak köyleri halkının çok eskiden buralara yerleştirildiğini anlatıyor. (Bu Hüccetin kışesi ön sayfaya konulmuştur).

Hicri 1252 tarihli olan bu vesika, Avrathisar (Kılıks) kadısı ile Selânik mutasarrıfının imzalarını taşıyor. O tarihte Gevgili henüz ka-za değildi. Bu köyler bugünkü Kılıks'a tabii idi

Kuloğlunun Yeni Bulunmuş Şiirleri

Yazan: Cahit ÖZTELLİ
Mersin Lisesi Edebiyat Öğretmeni

Geçen makalemizde, asıl adının Mustafa olduğunu ve Köprülüzade Fuat Beyin Silâhdar tarihindeki bir kayda dayanarak hayatı hakkında verdiği bilgide yanıldığını ileri sürdüğümüz Kuloğlu, 17. yüzyılın Aşık Ömer, Gevheri gibi ünlü şairleri üzerinde te'sir yapacak kadar edebî şahsiyeti kuvvetli bir âşıktır. Onun dağınık olarak yayınlanmış mahdut sayıdaki şiirlerini, Sadettin Nüzhet merhum bir araya toplayarak (Kuloğlu-İstanbul) kitap halinde bastırılmıştır.

Kuloğlu'nun bu kitapta 19 şiiri vardır. Tabii ki onun bütün şiirleri bu kadar olamaz. Bunların zamanla yapılacak araştırmalarla artacağı şüphesizdir. Elli kadar cönk elden geçerek yeniden dört şiirini buldum. Bunlardan birisi bundan önceki makalede verilmişti. Şimdi diğerlerini yayımlayarak yekûnu 23 e çıkarıyoruz. Neşrettiklerimizin ikisi koşma, ikisi murabba'dır.

I

Bu cihan içre bir bir seçilmiş
Sedef midür incü dâne midür bu.
Yanakları al al olmuş açılmış

Mücellâ gül-i handan midür bu
Hüma kuşu gibi pervaz edersin
Adüye kendünü hepmez edersin
Bir buse vermeğe bin naz edersin
Sevdiğim ölüme derman midür bu
Hümidür gözlerin kaşların hilâl
Bu hasta gönlüme leblerin zülâl
Binde bir görmedim ben böyle cemâl

Acaba Yusuf-ı Ken'an midür bu
KULOĞLU derdinden çün yanup dilber
Ben insaf umarken senden hey dülber
Beyaz gerdan üzere ben kâter kâter
Habeşe çekilen kervan midür bu

Kuloğlu'nun bu koşmasına, geçen yazımızda birer dördünlüğünü verdiğimiz Aşık Ömer ve Meftunî'nin nazireleri ile Gevherî'nin Cemâlin görmeğe günde bir kerre Çekinür efendim zira candır bu Tâkâtim kalmadı bu tende zerre Çekmekle tükenmez ne hierândır bu

Kit'asiyle başlayan bir naziresi gelmektedir. Bu nazire Köprülü'nün (Gevheri-1929) eserinde değişik olarak vardır.

II

Kaşı keman beni mecnun eyledin
Bülbül gibi söyler dilin var senin
Yakup vücudumu büryan eyledin
Turna gibi siyah telin var senin

Kaşların çatup kirpiklerin atarsın
Garip geldim derdime dert katarsın
Her şeftalin bin altına satarsın
Yanağında gonca gülün var senin
Söyle daim muradını bileyim
Fırakınla kara bağrım deleyim
Efendim yoluna kurban olayım
Kocuşacak ince belin var senin

Pervaneyim şem'a düşüp yanınca
İçer aşık şerbetinden kanınca
Aşık hayat bulur lebin emince
Sol beni mest eder lebin var senin
Çünkü aklım alup eyledin uryan
Aradım derdime bulmadım derman
KULOĞLU eder âfak-ı devran
Bencileyin nice kulun var senin

III

... yoktur bu cihani var eden Perverdigâr
Kudretiyle hâkile yeksan eden Perverdigâr
Kullarına her muradı ihsan eden Perverdigâr
İdrise cenneti Cibril'e yar eden Perverdigâr
Mustafa aşkına kuruldu bu barigâh
Ali'ye indi Hüda'dan altı deve Seyfillâh
Yusuf'u kul iken kıldı Mısır eline şah
Yakub'un gözü yaşın umman eden Perverdigâr
Kıldı Musa Tur dağında Hak ile bin bir...

Çektî İsa'yı göğe Davud'u... nikap
Biri Tevrat biri Zebur biri İncil dört kitap
Ehl-i dinin virdini Kur'an eden Perverdigâr
Eyyub'un tenini kurtlar Hak bilir neyledi
Yuttu balık Yunus'u deryaya ma'na söyledî
Adadı Halil oğlu İbrahim'e ahd-eyledi
Keyun'u İsmail'e kurban eden Perverdigâr
Ey Kuloğlu doğru söyle doğru yoldur bu makam
Taştı aşkın deryası hele bâtil kıldı tamam
Şirin'in yoluna Ferhat dağıları deldi tamam
Mecnun'u Leylâ için uryan eden Perverdigâr

Araştırırken:

Bekçi Baba Destanı

—I—

BEZİRGÂN

Naci KUM
Adana Müzesi Müdürü

Adana çarşısında bir seyyar sergici kitapçıda gözüme ilişen, eski harflerle yazılı ve resimli taş basması kitapçığı satın aldım. «Türk Folklor Araştırmaları» için değerli bulduğum bu destanı daktilo ederek mecmuamıza gönderdim.

Ramazan ayı hesabı ile 28 bölüme ayrılmış olan bu destanın her parçası bilhassa İstanbul'un özelliklerini tasvir ettiği için enteresandır. Mahalle ve çarşı bekçileri, Ramazan geceleri (Sahur) yemeği zamanında evleri dolayarak mâni, semai ve destanlar söyler, davul çalarak halkı sahur yemeğine uyandırır ve bahşiş toplarlar. Bu destanı yazanın kim olduğunu bilmiyoruz; ancak, İkinci Sultan Abdülhamit zamanında, yani bundan elli seneden önce yazıldığı anlaşılmaktadır. Her bahsin başlığında o

Kitabın ilk sayfasındaki resim bahse ait çok iptidai resimler çizilmiştir.

1
Bekçi baba buna sözün nedir
Daim kazandığın yedir
Varın veren yad olmamış
Ahvalı âlem böyledir

2
Sözlerim râyigân ettim
Âleme dasitan ettim
Sizlere hikâyetim var
Bekçiyi bezirgân ettim

3
Vedâ ediyor dostâne
Gitmiyor bağı bostana
Kim bilir yanılır gelmez
Gidiyor Arabistana

4
Bekçiye düa eyleyin
Yolun açık olsun deyün
Deryadan Mısra gidecek
Bir kalyonun verdim deyün

5
Gittiği yolu bildirdim
Bekçinin benzin soldurdum
Alup cümle metâlarım
Kalyon içine doldurdum

6
Bana eder sekiz sual:
— Nedir Mısra gidecek mal?
— Minare gölgesi ile
Davul tozu elli çuval

7
— Gider iken yolda kaçar
Lodosu kim alır satar?
— Poyraz geçermiş oradan
Yolladım kırk elli kantar

8
Bekçi ağır yüküdür kurşun
Yoğurt al elli kırk arşun
Her ne götürsen satılır
Dilerim şen ola çarşun

9
Her ne istersen alayım
Ben seni sadık bulayım
Öteden getüreceğim
Şeyi sipariş kılayım

10
Göz yaşı alma bekçi gel
Akça etmez tul-i emel
Bin kurşuluk çanak çömlek
Var imdi al etme kesel

11
Sakinip deryaya dalma
Başını kavgaya salma
Bir akçaya da verseler
Kimsenin ahını alma

12
Lodostan al vâfir yedek
Elde bulunsun sakla pek
Bir şey al ki fayda olsun
Kuru yer çekme emek

13
Züğürtlüğü alma sakın
Gelmesin bu yere yakın
Devlet kuşunu araştır
Sağına soluna bakın

14
Nedir dersin devlet kuşun
Devlet kuşudur bahşişin
Dilerim ki bekçi senin
Devlet kuşu yarsın başun

15
Bekçi sakalını tarar
Fikrinden başını yarar
Ay benim ağa efendim
Sözlerimiz buldu karar

Ardahan'dan Derlenen:

Halk Bilmeceleri

Derliyen: BALCIOĞLU N. Refik

- 1— Şak şak eder şakı yok
Şakı benim elimde Maşa
Türlü türlü çiçek biter
Kökü benim elimde Halı
- 2— Kay ala kaytan ala
Kaygıya batan ala
Seksen ayak kırk boynuz
Bu ne ola Olmaya Kotan ola
- 3— Ay angutlar angutlar
Yusufumu yiye kurtlar
Dabanından su içen
Boynuzundan yumurtlar Bahçe
- 4— Üçü üçler çağıdır Bahar
Üçü cennet bağıdır Yaz
Üçü derer döşürür Sonbahar
Üçü vurur dağıtır Kış
- 5— Nedir nedir nefeste
Zencirinen kafeste
Ne yerededir ne gökte
Bir Allahın elinde Ejderha
- 6— Mesel mesel meldil (mendil) keser
Dil atar damak keser Makas
- 7— Dağdan gelir hor hor
Tepeciği mor mor
Sekkül sükkül ayağı var
Seksen iki dayağı var Çadır
- 8— Dışı yeşil içi kırmızı
Al balalar yanı sıra
Ufak ufak balalar
Akıllılar arayalar bulalar
Akılsızlar mat olalar kalalar Karpuz
- 9— Bu derede öten nedir
Yüğürlüp biten nedir
Lâle sana derim
Tohumsuz biten nedir Mantar
- 10— Mesel mesel meniki
Oğlu uşağı oniki
Beni gördü ağladı

Bohçasını bağladı Tavuk ve
Civcivleri

- 11— Elde hanım atlandı
Etekleri katlandı Lahana
- 12— Arap atlandı
Keçe katlandı
Kum bulandı
Kubruk dolandı .. Tençere ile çorba
- 13— Bir kutu şeker
Dünyayı eker Güneş
- 14— Fındı firek
Göge direk..... Tütün
- 15— Nere gidiyorsun eğri büğrü
Sene (sana) ne var tepesi delik
Tütün ile buharı
- 16— Bizde bir dudu var
Eğri büğrü budu var
Yazın gelir kışın gider Çekirce
(Çekirge)
- 17— Elemi (âlemi) bezer
Kendisi çılpak (çıplak) gezer
İğne
- 18— Dam üstünde daylak oynar
Tolu.
(Daylak çocukların oynadığı bir
nevi oyun)
- 19— Ermendi mermendi
Kız divarda tırmandı
Oğlan sudan gelmemiş
Kız duvardan enmedi Açaçakla,
kilit.
- 20— Göğden endi araplar
Kırlı kırlı çoraplar
Yakın getme haraplar Arı
- 21— Hep içine, mep içine,
Dorla topla tep içine Kulak
- 22— Lanba düştü is yaptı,
Tabak düştü tan yaptı
Annem geldi bul dedi İstanbul

AYIN OLAYLARI

ANKARADAKİ AŞIK KARŞILAŞMASI — HALKBİLGİSİ DERNEĞİ- NİN KONFERANSLARI — NEDİM OTYAM'IN BAŞARISI — İSTANBUL RADYOSUNDA HALK MUSİKİSİ

ANKARADA AŞIK KARŞILAŞMASI

16 Aralık 950 de Ankara Halkevi salonunda büyük bir dinleyici topluluğu karşısında zamanımızın en usta ve tanınmış dört aşığı karşılaştığımız ve bu karşılaşma büyük bir alâka uyandırmıştır. Sivaslı Ağâhının torunu Ali Erdoğan, Erzurumlu Cihanî, Karşı Cevlânî, Sivashlı Ali İzet dinleyiciler tarafından uzun uzun alkışlanmıştır.

SADİ YAVER ATAMAN'IN ÖRNEKLİ KONFERANSI

Türk Halkbilgisi Derneği İdare Kurulu üyelerinden değerli müzisyen arkadaşımız Sadî Yaver Ataman, 11 Ocak 1951 perşembe günü Çemberlitaş dernek merkezinin bulunduğu Atikalî Paşa medresesindeki Muallimler Birliği konferans salonunda Türk Halkbilgisi Derneğinin 1951 yılı seri konferanslarından ilkinin (Örneklî Halk Musikisi) konusunda vermiştir. Konferans örnek ve izahlı olduğundan Sadî Y. Atamanın 25 kişilik birliği de iştirak etmiştir. Konferans, bittiği zaman salonu hinca hinç dolduran büyük bir münevver topluluğu Sadî Yaver ve birliğini şiddetle alkışlamıştır.

NEDİM OTYAMIN YARATTIĞI MÜZİK

Türk filmcilliğinin bir merhalesi diyebileceğimiz «İstanbul Fethi», geçen ay İstanbulda gösterildi. Film, memleketimizde yapılan en muvaffak eserdir. Fakat, bizi en ziyade sev-

diren, bu filmin müziği olmuştur. Belki de halk musikisi melodilerindeki ruhla ileri ve öz Türk musikisini yaratacak müzisyen Nedim Otyam olacaktır. O, Adnan Saygundan sonra ufukumuzda bir güneş gibi parlamış bulunmaktadır.

Genç müzisyen arkadaşımızı hararetle tebrik ederiz.

BEHÇET KEMAL ÇAĞLARIN BATTAL GAZİ HAKKINDAKİ KONFERANSI

«Türk Halkbilgisi Derneği» nin seri konferanslarından ikincisi, 18 Ocak 1951 günü Dernek merkezinde «Battal Gazi Destanı» konusunda derneğin umumi kâtibi şair Behçet Kemal Çağlar tarafından verilmiştir.

Behçet Kemal Çağların konferansı, aydın çevrelerde çok büyük bir alâka ile karşılanmış ve şairin gerek verdiği kendi kaleminden çıkan Battal Gazi destanından örnekler ve gerekse konferans sık sık ve şiddetle alkışlanmıştır.

Dernek, 22 Martta tertip ettiği büyük folklor bayramından sonra seri konferanslarına devam edecektir. Gelecek sayılarımızda bunları okuyucularımıza ve folklorcu dostlarımıza daha etraflı bir şekilde duyurmağa çalışacağız.

İSTANBUL RADYOSU HALK MUSİKİSİ

SAATLERİNİ % 50 AZALTI

Öte yandan teessürle haber aldığımızı göre, İstanbul Radyosu, halk musikisine tahsis ettiği zamanı kısmıştır. Bu sebepten dolayı bütün yurdda büyük alâka ve zevkle dinlenen Sadî Yaver Ataman, Nedim Otyam ve Necatî Başara birliklerinin programları da haftada yarımşar saat yerine, onbeş günde yarımşar saate indirilmiştir.

Radyo idaresi, bu hatasını derhal düzeltmelidir. Zira bir anket yapılsa ve bunun sahibî neticesi ilân edilse, radyo idaresinin en geniş saati Halk Musikisine tahsis etmesi lâzım geldiği kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

İhsan HİNÇER

Gelenekler - Görenekler:

ÇUMRANIN ALAN KÖYÜNDE

Harman Dökme

Yazan: Veli VAROL

Ekinler işlenip tarlalarda yığınlar halinde toplandıktan sonra bunları sürmek sırası gelir. Yani, yığın şeklinde toplanmış bulunan ekini harmana getirip sürmek ve samanla taneyi birbirinden ayırmak işi. İşte bunun temini için lâzım gelen vasıtanın hazırlanmasına başlanır. Bu da, ekinin işlenmesi bittikten sonra bir hafta içinde yapılır. Yine bu müddet zarfında dağlarda güdülen öküzler, harmanda kullanılmak üzere çobanlar tarafından sahiplerine dağıtılır, (verilir).

Kağni (kanlı derler) hazırlanır.

Tarlalardaki sapı (ekin) getirmek için evvelce tamamiyle kağni, şimdi ise kısmen kağni, kısmen de at arabası kullanılır. Araba her zaman hazır olduğundan, onun hakkında söylenecek önemli bir husus yoktur. Kağnının sap getirebilecek bir hale getirilmesi için bazı ameliyelere ihtiyaç vardır.

Evvelâ tekerlerin (tekerleklerin) (1) üst ve alt (iç ve dış) taraflarını, bise denilen koyu katranla biselerler. Bunun üzerine (dış tarafına) yumurta kabuğunu parçalayarak birkaç parça bir araya küme halinde yapıştırırlar: Kümeler birbirinden muayyen aralıklarla sıralanır. Bu yumurta kabuğu kırıkları biselenmiş kara renkte tekerleklere ak benekler halinde bir güzellik verirler. Hele bu güzellik; tekerin dönmesi esnasında daha da artar. Bunun başka bir faydası olduğunu sanıyorum.

Tekerler; eksen denilen ağaçtan yapılmış bir dingile geçirilir. Tekerlerin eksenden çıkmamaları için uçlarında mevcut deliklere presenk denilen demir bir çivi çakılır. Bundan başka tekerlerin kolay ve ses çıkarmadan dönmesi için eksenin teker göbeği denilen deliğin içindeki kısmına, keçi kılları arasında hayvanların iç yağlarından bir miktarı, biraz su dökülerek iki taş arasında veya bir keserin küpü ile ezilerek konur. Bunun sayesinde tekerlek kolaylıkla döner. Teker göbeğinin iç tarafına, deliğe toz gitmemesi için, çalpara denilen ve çirik diye adlandırdıkları çul parçası konur. Bundan sonra iramas dedikleri ve kağnının oku olan çatal veya ayrı iki ağacın bir-

leşmesinden meydana gelen ağacın yerleşmesi için eksenin üzerine ağaç kazıklarla tutturulmuş ve adına sadece tilki dedikleri kalın ve tümsek ağaç konur. Bunların üzerine, sapı, içine koyup getirmeye mahsus ve birbiri içine geçmiş meşe ağacından yapılmış kanatlar yerleştirilir. Buna da saman ve sapın dökülmemesi için, geri denilen keçi kılından örülmüş büyük bir çul takılır. İramasın (Ramas) ucuna ayak baş parmağı kalınlığında, 15-20 santim uzunluğunda ve yarım karış aralıklarla delinmiş iki deliğe iki ağaç geçirilir. Bu iki ağacın vazifesiz öküzlerin koşulmasını temin eden boyundaruğun bağlanmasını kolaylaştırmak ve ileri geri oynamasına mâni olmaktır. Boyunduruk; bu ağaçlar arasında iramasa ya bir zincirle veya ekseriya olduğu gibi bu iş için hazırlanmış ve yağlanmış kayışla bağlanır. Bu suretle bir kağni hazırlanmış olur. Şimdi, hazırlanan bu kağniya öküzleri koşup tarlaya kadar sap almaya gitmek kalıyor.

Sapa gitmek:

Sapa, daima gündüz gidilir. Sabah erkenden, sabahın sessizliği içinde tatlı ve o nispettede kulağa (alışanlar için) hoş gelen nevi şahsına münhasır kağni gıcirtıları ile kağnicılar tarlaya yollanırlar. Giderlerken hem şarkı söylerler hem şakalaşırlar. Hem de daha evvel gidip te dönenlerle:

— Selâmün aleyküm.

— Aleyküm (üs) selâm.

— Uğur ola.

— Allah razı olsun, size de uğur ola diye birbirlerini selâmlar ve işlerinin uğurlu olmasını dilerler. Ekin işlerken dediğim gibi burada da herkes (küs dahi olsalar) birbirlerini selâmlarlar. Sonra bir âdet daha vardır. O da dolu yani üstünde sap olan bir kağnının veya arabının önünden geçmek çok ayıptır, uğursuz sayarlar. Bu kaideye kadın erkek hepsi tam olarak riayet ederler. Böylece yaşanmasına doyum olmayan gidip gelme yücülüğünden sonra sapın kağniya yükletilmesi işine gelelim.

Kağni yığının dibine varır ve hangi yol-

dan gidecekse o tarafa yöneltilerek durdurulur. Eğer arazi yamaçsa kağının düzgün olup sapın sağa sola kaçmaması için üst tarafta kalan tekerin altı değil; mümkün olduğu kadar iki tekerin bir hizada bulundurulması temin edilir. Bu da tamamlanınca birisi (ki ekseriya küçük olur. Fakat aynı yaşta olanlardan isteyen) kağının üstüne çıkar. Birisi de aşağıda kalıp üstteki sapı uzatır. Sap; ananat denen oldukça büyük, uzun saplı ve beş parmaklı bir vasıta ile kağının üstündeki adama verilir. Ananadın parmakları diyorum. El'e ben zemesinden ötürü aya denilen kalın bir ağaca müsavi aralıklarla açılan deliklere parmak şeklindeki ağaçlar yerleştirilir. Parmakları tamamlanan ayaya uzun bir sap takılır ve ananat meydana gelir.

Ananadın aynısı, fakat daha küçüğü olan alete de beldenat derler. Bundan sapı sürme ve savurmada bahsedeceğiz.

Ananatla verilen sapı kağının üstündeki kimse gayet düzgün olarak birbiri üstüne koyar. Lâkin bunu, gelişi güzel yapmaz. Kağının önüne ve arkasına bir sıra, bunları bağlamak için de sağ ve sol kanatlara aynı şekilde sap koyar. Bundan sonra da ekinlerin kaymaması için ortasını doldurur. Yerdeki sapı veren, kağının düzgün olup olmadığını, sapın kayıp kaymadığını anlamak için ikide bir etrafta dolaşır, ileri çıkanlar olursa, üsttekine:

— Şurası dışarı fırlamış çok diye ikaz eder. bir taraftan da ananadın arkasıyla bu gibi ci-

Dergimizin eski ve yeni nüshaları, Ankarada Berkalp Kitabevi ve Ar Müzik Mağazasında, İzmirden Tilkilikte Cerrahoğlu, Konyada Yeni ve Geçit Kitabevlerinde bulunur.

kıntılara vurarak düzeltir. Böylece sap, öküzlerin çekebileceği bir hale gelinceye kadar vurulur. Sapı araba veya kağıya koymaya «sap vurma» derler. Kanatlarda bağlı iplerle (ipin ortasında mevcut ağaçtan bir halkanın yardımıyla) yerdeki ipin halkadan geçirilmiş olan ucunu, elini acıtmazın ve daha çok sıkıştırılın diye kışının altına alır. Bir ayağını da eksene dayar. Bütün gücüyle ipe oturuyor şeklinde asılır. Üstteki de aynı kuvvetle teper ve böylece sap, sıkı sıkı bağlanır. Üstteki iner ve hemen vurduğu kağıya bakar. Düzgünse hafifçe güler ve ara ara bakmayı da ihmal etmez. Zira onun kağı vuruşunu herkes beğenecek. Bu herkesin içinde bir genç kız (nişanlı) olursa. Bu suretle sap, harmana getirilir.

Veli VAROL

(1) Tekerler (tekerlekler), satın alındığı için hangi ağaçtan yapıldığını bilmiyorum; yalnız bildiğim bir şey varsa, o da bu tekerlere ekseri tabanca kurşunlarının geçmediğidir. Delikanlılar tabancalarının iyi veya kötü olduğunu bunlar üzerinde denerler. Delerse iyi olduğuna, delip geçmezse iyi olmadığına hükmedilir.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Senelik aboneli 300, altı aylık aboneli 150 kuruştur.

Yurd dışı senelik abone 2 dolardır.

Adres değıştirmeler hiçbir şart ve ücrete tâbi değıldir.

Basılmayan yazılar talep vukuunda iade edilir.

İdare yeri: Yeşildirek, Necip Ef. Sok. No: 24 — İstanbul

EMSAL TAŞ

20948265

Alman Dili ve Edebiyatı

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK HALK
KÜLTÜRÜ BELGELERİ DERGİSİ

Mart 1951

İÇİNDEKİLER:

Türk Takvimi Hakkında	Mahmut Kemal YANBEY
Ahmet Kutsi Tecer	Beheç Kemal ÇAĞLAR
Ölüm Yıldönümünde Vahit Lütfi Salcı	Mehmet Halit BAYRI
Afyon Türkülerinden: Çekirge Türküsü	Osman ATILÂ
Konyalı Bir Koşukçu	Afi EVREN
Halük Nihat Pepeyi ve Türk Destanı Üzerinde Çalışmalar ...	İhsan HİNÇER
Âşık Ömer'in Yeni Şiirleri (III)	Hikmet DİZDAROĞLU
Urfanda Söylenen Birkaç Türkü	Nazmi ÜNAL
Makedonya Folkloru: Rivayet ve Menkabeler (IV)	İbrahim GÖKÇEN
Turabi ve Edip Harabi	M. Enver BEŞE
Ayin İzleri: Ahmet Adnan Saygün Döndü — Dil Kurumu Olganüstü Kurultayı — Büyük Ergenekon Folklor Bayramı	

Sayı : 20

Kuruş : 25

YAZI İŞLERİNİ FİLEN İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER